

הSKUט שבטור הסקלה

מקום של האישה בחברה, עולם הלכתי גברי, תפיסת צניעות מוטעית, מיתוסים והיעדר שיח חינוכי יוצרם קשר שביב נושא הפגיעה המינית בחברה הדתית. מאמר נוקב על בעיה כואבת.

לשמור את הפגיעה בסוד, הן מתוך חשש ותוחשות איום מפני הפוגע, והן מתוך תחושות אשמה ובושה קשה שאוותן היא חווה גם זמן רב לאחר הפגיעה.

הפוגע: הפוגע מציג דרישת לסוד ולשםירת הסודיות - בין באמצעות איום על הנגעה, בין באמצעות הצגת הסוד באור מפתח. הפוגע מנסה לתאר את הפגיעה כמסגרת אינטימית שرك הנורמות הרווחות ביצירוף מאימיות עליו. משום כך הנגעת נדרשת לגנות נאמנות למרחב האסור שיוצרה עמו הפוגע.

החברה הסובבת: במועל זה עלולה להיווצר דינמיקה של השתקה סביבה הפגיעה ומשמעותה. דינמיקה זו יכולה להתבטא באופנים שונים, כגון: התחושה מוחלתת של קיום הפגיעה או החופה, ניסיון לצמצם את משמעות הפגיעה או חומרתה, או ניסיון לטשטש את יחסינו הכווות קרבן-תוקף. במאמרה "שיות" עוסקת אהרון**3** במהותו של הסוד. תחילת היא מציגה את ההגדרה המילונית המקובלת לסוד: "תוכן שהוא אין האדם רוצה לגנות לזרלו". לאחר מכן היא מציעה כי מהותו הפנימית והעמוקה יותר של הסוד תוגדר כ"חומר שאוותו הזולת המשמעותי לא מסוגל היה להכיל". לפי ההגדרה זו, המדגישה את השפעתו המכרעת של הזולת על התהווות הסוד, נוצרת דינמיקה של 'התכמסות הסוד' בנפש האדם, המפתח אלם נרכש והישרדי. אלם זה הופך לדפוס קבוע ופטולוגי ויוצר מצוקה גדולה ובדידות. הסוד, כפי שגדירה אותו אהרון, הוא מאפיין מרכזי של האלימות המינית ושל יחס החברה אליו.

נדמה כי דינמיקת השתקה והסוד מתגברת ומתחדדת בחברה הדתית על מאפייניה הייחודיים. הדבר מתבטא בעיקר בפער הקאים בנסיבות הדיווחים על מקרים אלימות מינית

החברתי ואוthonה מערכת ערכיים מוצחרת עשויים לשמש בית גידול לתופעות של אלימות מינית כלפי נשים, להגן על התוקפן וליצור מערכות משוכילות של הדקה והשתקה. מאמר זה מבקש לפרק את מעגל הסודיות המאפיין את התופעה ולהציג לחברה הדתית מגנוגנות שבינה בין החוץ ומודחה על הפנים בזווית, בנקודת מבטו. קר לה לבדוקabil היא מפהה, ואני רוצה התנצלות שתבוא על הזכותה זו. הוריסטים يولכו לכל עבר, יפצעו. אני אדריך עליהם. לא איכפת לי שכاب אבל אני רק רוצה שהיא תשבר סופסוף".

הרצון להאמין כי אכן השיח המיני-הלכתי עדיף על פני זה החילוני מקשה על אנשי חינוך ורבנים להכיר בכך שפיגיעות מיניותמצוות בתוכנו, ובהיקף רחב

סוד כמוס

"היתה מוכראה. גיליתי לפטע שאותו סוד שמור על להתגולות במבטים ובדריכים.

ואז הפציעה תכאב שבעתיים. כי סכני בני אדם הם החדים ביותר, וכשהת אהוב את הסוד שלך באמת, אין לך שאף סכין תיניע בגבו. האיסורים גברו על הרגשות והגדירות חוסמים את היצרים והכאב כבר גדול מכדי שאבכה".

הסוד מהוות מאפיין מרכזי של אלימות מינית בכל חברה, וחוצה מעיגלים שונים הקשורים לפגיעה: הנגעת מתאמת לעיתים קרובות

"והפעם זו בדיות אחרות. בדיות מאופקת, שקטה, שלא יודעת את הדרך החוצה, שבאמת מתרוצצת בתוך עצמה ומתנגשת בזוכחת הממוגנת שבינה בין החוץ ומודחה על הפנים בזווית, בנקודת מבטו. קר לה לבדוקabil היא מפהה, ואני רוצה התנצלות שתבוא על הזכותה זו. הוריסטים يولכו לכל עבר, יפצעו. אני אדריך עליהם. לא איכפת לי שכاب אבל אני רק רוצה שהיא תשבר סופסוף".

מחקרים אודוט הפגיעה בנשים בישראל מדווחים על תופעה מחrichtה בהיקפה. בשנת 2003 פנו למרכז סיוע בתחים 6,109 נשים, ובשנת 2004 עלה מספן ל-6,874. ניתן לשער כי מספן של הנפגעות שאין פונאות קיבלת סיוע גבוה בהרבה. דוגמה לכמויות העצומה והבלתי נסבלת של פיגיעות בנשים בעולם מצויה במחקריה של קתרין מקינון המצביעת על העובדה כי יותר משליש מהבנות עד גיל 18 מדווחות כי נפלו קורבן להתעללות מינית. לטענתה, האחוזים הגבוהים של נשים הנפגעות מאונס, מהתעללות מינית, מגילוי ערויות, מפורנוגרפיה ומזנות מדגישה כי מדובר בבעיה נשית - מינית² בשל כך, אין לראות את הפגיעה בנשים כחלק מכל מקרי האלימות אלא יש לטפל בה כחטיפה יהודית. לאלימות לפני נשים בחברה הדתית מאפיינים יהודים. המבנה הסוציאולוגי של החברה הדתית משיק למעשה יחס דו ערכי כלפי אלימות מינית. Mach, הנורמות המוצחרות מגנות אלימות מינית ושורות חריגה מינית ואלימות בחומרה רבה. מאידך, המבנה כנרת פולק מתנדבת במלחת החינוך של מרכז הסיוע לנפגעות תקיפה מינית בירושלים; בכתיבה משולבות דוגמאות מסדרנות שהועברו במסורת זו. יקיר אנגלנדר הוא דוקטורנט במחשבת ישראל ובלימודי מגדר באוניברסיטה העברית, תלמיד הוראה ב"כרם" וב"מכון הרטמן".

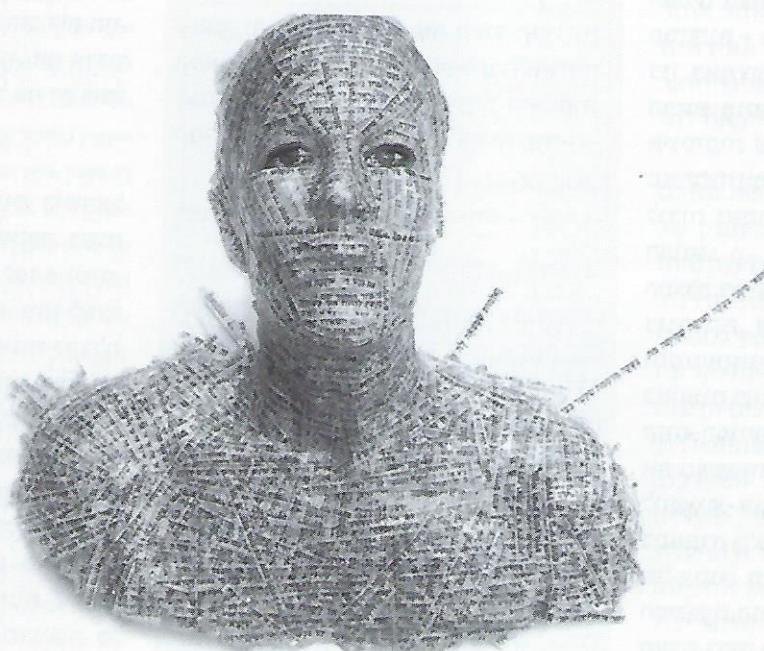
שמור התחום של היחסים הזוגיים-משפחהים כמרחב אינטימי ומקודש שאין לדון בו בפומבי, עלול ליצור הזנחה במרקם של פגיעה בין בני הזוג

האפשרות לגברים, בשם חופש הפרט, לשמור את נוחם ועשויות נשותיהם רצונם, כמעט ללא פיקוח? אולי כיום, רובו של השיח העוסק בהגדלת הביטחון האישי מתקיים בין גברים, תוך שותפות של נשים מעותה בלבד, ובשל כך צורכיהן של הנשים להגנה בלבד. ולשםירת כבודן אין נושאים דיים. עד אמצע המאה ה-19 איננו מוצאים בתורות המערבית מקרים שבהם בעליים העמדו לדין באשמת אונס נשותיהם. החוק לא הכיר בנסיבות שבה גבר יכול לאונס את אשתו, בחברה הדתית פוננות בצדקה "טבעית" שהרי היא שיכת לו, והוא יכול לטעות את גופה בכל רגע. גם ההלכה היהודית ראתה את המיניות כתוליה בעיקר בגבר היהודי, כפי שעולה מן התלמוד הבבלי נדרים כ ע"ב: "היא דأتא לקמיה דרב, אמרה לו: רב, ערכתי לו שלוח והפכו אמר לה: בת, תורה הтирת, ואני מה אעשה לך. היא דأتא לקמיה דרב, אמרה לו: רב, ערכתי לו שלוח והפכו אמר: מי שנא מן ביניთא".

ראיית המיניות אך ורק מתוק קראה גברית הobile את בית הדין הרבני בימינו לדאות את פעולות הבגידה של בעל באשתו ככזו

שאינה מחייבת אותו במתן הגטו; זאת כיוון שהוא רואה את פעולות הבגידה אך ורק כעובר על 'שב ואל תעשה' - שלא שמר את יצרו מלחתו - ולא כפעולה אקטיבית של 'קם ועשה' שפוגעה בקשר הנישואין.⁸ כך המבנה הסוציאולוגי של החברה הדתית ונורמות הפסיקה ההלכתית העצימו את המרחב הסודי שבו הנשים נתנות לחסדי בעלהן, ובמקומות להקנות להן הגנה, החריפו את פגיעותן. אין זה פלא, אפוא, כי אין סטטיסטיות על אחוזי המודעות המיניות בקרב הציבור הנשי הדתי. הדרtan מהשיה הציבורית מנעה אפשרות אחרת.

בת הכנסת נשים עדין אין גוטלות חלק ממשמעותי בענשה, וזאת תחת הנמקה המטה הלאכתית שאין זה "כבוד הציבור"⁹ וכן מן המושג "כבוד הציבור" אפשר ללמוד על הדרת האישה מהמרחב הציבורי, שהרי מיהו הציבור שבשבילו אין זה כבוד נשים תהinya מעוררות בו? ציבור גברי במחותו. אפילו בחברה הדתית המודרנית החלקה המגדירה של המפרנס ומגדלת הילדים מאפיינת את רוב הבתים. מרבית הנשים בחברה הדתית פונות בצדקה "טבעית"

נהמה גולן, מתוך כתבת 'أهل מלאה', 2004

לכוארה לתפקידים שישמרו אותן במרחב הציבורי, או בתפקידים ציבוריים שכמעט אין מצוי בהם כוח (חינוך עד גיל התיכון, תפקידים זוטרים). העולם הליבלי מעלה שוב ושוב את הדריש להפריד בין הנעשה למרחב הציבור שבו נדרש הפיקוח החברתי, בין המרחב הפרטני (הבית) שבו יש להעניק שמירה מרבית על פרטיו של האדם, ללא התרבות החברתית. שבין בני הזוג ובחיק המשפחה המורחבה. בჩינה מדויקת יותר של ההפרדה מוגלה כי אין מדובר בהפרדה בין המינים בלבד, אלא בסוג של הדרת נשים כמעט אינן משותות בתקדים ציבוריים בקהילה דתית, וברוב

לסוגיה בין החברה הדתית לבין החברה החילונית. לפחות זה מספר סיבות, שנעמדו עליהן בהמשך.

האישה נדחת לשוליים

"אבל למה את כועסת? הייתי שם בשביבל. לא התכוונתי לפוגע, הייתה לי רק אותך. כל כך חזק צריך משיחו. ידעת איך החיים שלי בזבל, את הייתה מין אי של שקט. לפעמים דאגתי לך. את יודעת, שאלתי אותך תמיד אם הכל בסדר, אם

את לא מתמכרת, אם אתה רוצה כל דבר. לא אנטשי אותך אף פעם למסות שאתה שואלי את רציתך יכול, שתעשה לי את זה. מה אתה חשוב, יש לי ניסיון, ילדות, קטנות שלך לך רצונות, שעומדות לפניך בדרך מהחננות שתקטו אונן זה רק עשה לך טוב את מוכחה להודות[...]. ידעת שאתה כבר יdag להכניס לך בראש את כל השטויות, החוקים היבשים והמטופשיים האלה. תמיד זה ככה. עוד הייתה לי תקופה שאת קצת יותר חכמה מוחוקים. קראה שטעית. אז למה את כועסת?"¹⁰

לרוב, החברה הדתית מקיימת הפרדה בין המינים דוגא במקומות המשמשותיהם והמשפיקים שבחיה האדם. החינוך בחטיבת הביניים ובגיל התיכון, השירות הציבורי ולימוד התורה המלאה אותו, נעשים בפרט. המפגש בין המינים מתקיים או במרחב הציבורי, בכפוף לנורמות חברתיות ולעתים הלוואיות מקבילות, או בשטח הפרטני - קרי, במערכות היחסים האישית. שבין בני הזוג ובחיק המשפחה המורחבה. בchina מדויקת יותר של ההפרדה מוגלה כי אין מדובר בהפרדה בין המינים בלבד, אלא בסוג של הדרת נשים כמעט אינן משותות בתקדים ציבוריים בקהילה דתית, וברוב

שיח מוגבל ומויטה

"עכשו הזמן בקש סליחה. לשות וידי ארון אורן דתי, לפני ה' – לפני עצמו. לשלוח לעצמו במסגרת דתית, שיש בה משחו מן הבית. אין לך טעם להמקם משיכוך לה, למרות שלא יכול מסתרת אותה. להגיד תפילה זהה, ולהזכיר על חטא, ולהזכיר את העבר, להרבעץ לו חזק חזק, להרגיש שהוא עבר, להרוויש שנטכפר לך על הכל".

תפישת הצניעות בהלכה, מצומם השיח לתוך חי המשפחה בלבד והחזקת במיתוסים שונים מונעים טיפול יסודי בעייתי האלים המינית בחברה הדתית.

בציבור הדתי מקובלת תפישה הלכתית המטילה את על הצניעות בעיקר על האישה? תחום הצניעות מתרחב ומשיק למושגים נוספים המשמשים בשיח על מיניות כגון קדושה, חטא, בושה. לעיתים קרובות נוצר טשטוש ובלבול בין המושגים הללו. כך גם אם ההלכה אינה רואה בעייתיות במיניות ובגוף האישה כשלעצמם, רגשות שליליים עלולים לחדר ולהיקשר אליהם בדריכים עקיפים. שיח הצניעות מונע חשיפה של הנתונים הכוונים, מוסדות החינוך ונמנעים מטיפול בנושאים מיניים כבר מהגיל הזה. החינוך הדתי אינו מעניק לילדים ולילדים כאחד מודעות לגופם, לזכותם עליו ולקביעות גבולות המותר וה אסור בו, וזאת דווקא בגלשום העולאים להיות חשובים לחדרה אליו בידי קרובים וחורים.¹⁰ הדבר יוצר רגשות אשמה שאינם במקום אצל ילדות ונשים גם יחד (דוגמת הקטע לעיל), שבאים על חשבון טיפול בעיה עצמה - הפגיעה המינית. שיח המיניות בחברה הדתית מוגבל בתחום חי המשפחה בלבד. זו נחשבת למסגרת הקדשה והראוייה, ובתוכה המיניות נצבעת באור היובי ורצוי. אך מסורת זו אינה חדרה כמעט, והיא מוגנת באמצעות אינטימיות וככלים כתובים ובלתי כתובים המשמרם מעיטה של שתיקה סביבה. שימור תחום היחסים הזוגיים- משפחתיים כמרקם אינטימי ומקודש שאין לדון בו בפומבי, עלול ליצור

לדוגמה - החברה הדתית תתקשה לראות כיצד סיטואציה שבבה נערה קטינה יוצאת מרצונה עם בחור ובמסגרת הקשר ביןיהם הוא נוגע בה ללא רשותה, נכללת תחת כוורת של פגיעה מינית.

מיתוס נוסף מנסה לחברו בין מאפיינים שונים של הקורבן והתנהגותו לבין סיוכיו להיפגע. מיתוס זה מתבטא בחברה הדתית בעיקר באמצעות השיח שתואר לגבי הנסיבות: נעשה ניסיון לחברו בין לבושה הקורבן, נתפסת הסיטואציה על כל משתתפה כחטא.

החברה הדתית פיתחה מיתוס של מיניות בריאה - היא מאמינה שהצלחה לייצור מיניות בריאה יותר מאשר החברה החלונית הכללית. מיתוס זה מאפשר שוב ושוב על ידי העובדה שהחברה הדתית כמעט נעדרת תלונות בנושאים מיניים. הרצון להאמין כי אכן השיח המיני-הכלכלי עדיף על פני זה החלוני מקשה על אנשי חינוך ורבנים להכיר בכך שפגיעות מיניותמצוות בתוכנו, ובהיקף רחב. במקרה הטוב ישנה העדפה לראות מקרים כאירועים בודדים וחיריגים (העדפה זו אף מסייעת בשימור המיתוס על השיח הבריא), במקרים רבים אחרים מעמידים פשוט שלא להאמין. פירוק זה של התופעה למקרים בודדים יוצר את התחששה שנינתן לטפל טיפול תוך-חברתי ולא להזדקק לمعدכנות חיצונית. הפער בין מיתוס למציאות בתחום האלים המינית מתקיים לא רק בחברה הדתית, אך הוא מתחדד בה בשל מאפייניה הייחודיים.

מיתוס רוח מציג את מקרי האלים המינית "הקלסית" וה"אמתית" כמרקם של אונס ברוטלי בין זרים נסוח הנערה שנאנסה בשدة "וזאין מושיע לה". בפועל, מבחינה סטטיסטית, מקרים מסווג זה מהווים אחוז קטן ביותר מכל המקרים. רוב המקרים מתרחשים בין מקרים שליעיתים אף התקיימה ביןיהם מערכת יחסים ממושכת ורצונית. כאשר אין לגיטימציה ואף לא שיח העוסק במיניות בתוך מערכות יחסים בין מקרים (בין בתוך המשפחה בין מחוץ לה) ובמורכבותם שלulosות לצוץ בהקשר זה, ההתייחסות החברתית ממשיכה להתמקד ב"מרקם המיתוס" ומתעלמת מקרים הנמצאים לכארה "בתוך האפור" של הפגיעה.

מタイאור המצב לעיל, עולה תמונה ברורה מהי"ב שינוי מידי ומהותי ביחס של החברה הדתית אל פגיעות מיניות. על אף המבוכה והקושי הכרוכים בדיון פתוח אודות מיניות ואלימות מינית, הנזק הנגרם מהימנעות ממנה רב. השינוי יכול להתרחש רק בהתגיותם כלל הציגור הדתי: על מערכת החינוך לגלות יתר אחריות הינוכית. יש צורך בחינוך מיני מגיל מוקדם במוסדות החינוך הדתיים, ומתוך מוכנות להכיר במצוות ולהגמיש את הדוגמות החינוכיות הרוחות. במהלך שיווק סדניות של "מרכז הסיעע לנוגעות תקיפה מינית" אנו נתקלים פעמים רבות בתגובה

"ההשתדלות צריכה להתחילה עכשו, כוה האינטץ' לא נוגע بي, אני צריכה לckett פיסות מיום ליום. פיסות דקotas של דקotas ורגעים חיים', לתפוס גלים קזרים של חינויות ולגלוש אותם. הם מתנפצים מהר אך באים אליו לפחות [...] אני אנסה. אני אנסה להתחילה יומיום חדש. יומיום שליל. בחוסר תלות מפחד ומאיים[...]. אני אקים בבורק ככל יכולתי, ואשאар ערוה, ואנסה לאחוב לאחוב שב את החיים ואת העולם ואולי אפילו אפליל לאותי אולי אני עצלה להתפיס. הלוואי, בקשה אלהים תעוזר לי עכשו. בקשה בקשה תן לי כוה. אני הושבת שכבר מגיע לי".

מタイאור המצב לעיל, עולה תמונה ברורה מהי"ב שינוי מידי ומהותי ביחס של החברה הדתית אל פגיעות מיניות. על אף המבוכה והקושי הכרוכים בדיון פתוח אודות מיניות ואלימות מינית, הנזק הנגרם מהימנעות ממנה רב. השינוי יכול להתרחש רק בהתגיותם כלל הציגור הדתי: על מערכת החינוך לגלות יתר אחריות הינוכית. יש צורך בחינוך מיני מגיל מוקדם במוסדות החינוך הדתיים, ומתוך מוכנות להכיר במצוות ולהגמיש את הדוגמות החינוכיות הרוחות. במהלך שיווק סדניות של "מרכז הסיעע לנוגעות תקיפה מינית" אנו נתקלים פעמים רבות בתגובה

בחירה בא-עשיה או בשתייה אינה בחירה נייטרלית, אלא מהוות נקיטת עמדה המחזקת את התוקפים ומחילשה את הקרבנות

1. קתרין מקינון, פמיניזם משפטי בתיוריה ובפרטיקה,
רסלינג 2005, עמ' 44.

2. על הפער בין תפיסות גבריות ונשיות באשר להטרדה
מינית ראו:

<http://news.walla.co.il/?w=665986>

3. חגית אהרון, "סוד כמוס: בין אוזן קשחת לנפש מכילה",
שיעור 2005, כרך יט חוברת 2, עמ' 159-166.

4. אלא שבונה מהשיה החדי שבו הפעלת הכוח נעשית
במפורש בשל אמריות של חול', כגון "כבוד בת מלך פנימה",
הרי שביצור הדתי ההדרה מסוימת אך אינה שונה באופן
מוחות. לעתו של פוק, עדיפה חברה שבה מערצת הכוח
חשופה: כך קיימת יכולת להזות את מוקדי הכוח ולהיאבק
בבמה; לחברה שבה מערכות הכוח מסווגות, פעמים רבות
קשה להזות את מוקדי הכוח בשל חמקמקותם וכן היכולת
להיאבק בהם פוחתת. פוקו, מישל, תולדות המיניות, כרך
א': הרץן לדעת, הקיבוץ המאוחד: תל אביב 1996, עמ'
93-109.

5. ראו יקי אנגלנדר, "שאלת של כבוד", דעתות 20, אדר
תשס"ה, עמ' 16-17. אוריית קמיר, שאלה של כבוד, כרמל
תשס"ה.

MacKinnon, Catharine, Feminism .6
Unmodified: Discourses on Life and Law,
Harvard University Press, 1987, pp. 93-102.
7. שם, שם.

8. בית הדין האזרחי פתח תקווה.

9. ראו טובה הרטמן, "כיסוי וגולוי באישיה", דעתות 17,
כסלו תשס"ד, עמ' 11-6.

10. גם במקרים שבהם הפגיעה בנשים נראהות לעין כל
היא מושברת בשל מציאות ה"בדיעבד" שבה יש לעיתים
פגש בין המינים, והמסקנה לכך היא שיש להגביר את
הפיקוח ואת ההדרה של נשים מרוחז זה.

11. קיימת נטייה חבורתי-כללית להציג מקרים של
תלונות שווא. מקרים אלו מוחווים רק כ-4% מכל התלונות.
הकשי העצום להתולן מהויה מסנווג רצינית, וטיועני
תלונות השווא ורק מוסיפים סיכון שאינו מוצדק.

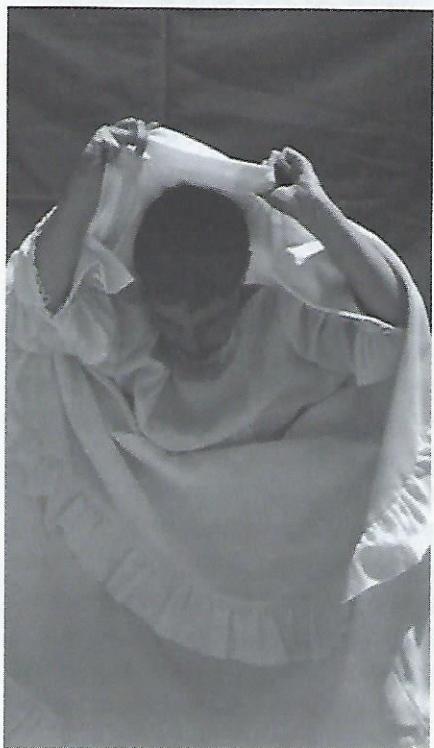
עלולה להגביר בדיעד תחושות אשמה אצל
הנפגעת. כמו כן יש להתנגד בתוכף לאמרות
הן ברוחבו הן במוסדות חינוך נסח "היא
הכינה את עצמה לה"/"היא שידרה כל
זמן שהיא רוצה זה".

על איש הציבור להוקיע את התוקפן
ולהתיציב באופן נחרץ לצדיה של הנפגעת
ambil להטיל עליה אשמה נוספת. אedor
לחברה לרchrom על האזראים לפני טיפול
במצוקות הנפגעות והבטחת שלומן ושלום
הציבור. בכל מקרה יש למנוע מהתוקפן
לחזור על מעשיו באמצעות פיתוח מנגנוןים
חברתיים של ענישה, הרחקה וטיפול.
על הציבור הדתי בכללותו להגביר את
מודעותו לפרודדורות קיימות ולאפשרויות
שיקום וטיפול. כל אדם היודע על מקרה של
אלימות מינית ומתלבט לגבי ההתרבות
הרצויה - אל לו להישאר בלבד ולהסתמך על
שיקול הדעת האישי. כמו כן לא כדאי להשאיר
את המקורה בקהילה בין כתלי ביה"ס וכדו'.
ניתן ורצוי להשתמש במנגנון ייעוץ וסיוע,
וכן ישנים מקרים שבהם, כאמור, אין כלל
מקום לשיקול דעת וחיבטים לדוחות לפקיד
סעד.

לשבור את הדממה

יש מקום רב לתיקון עולם בתחום האלים
המינים, ויש צורך בהתגניות כללית ל佗ות.
לא מספיק להיות מודע לקיום העניין או
לקחת חלק רק כশוכרים לבבות שרפיה,
אלא כדי לדעת שהאדמה כבר בוערת בעניין
זה למרות השתקה הרבה וונגלה. בחירה
בא-עשיה או בשתייה אינה בחירה
NEYTRALITI, אלא מהוות נקיטת עמדה המחזקת
את התוקפים ומחילשה את הקרבנות. יש
לנקוט עמדה ברורה ויציבה לצד הקורבן, גם
במקרים הנראים קצת יותר מורכבים ולא
מתאימים למיתוס! לחברה שלנו יש הזדמנויות
להפוך לлокחת אחוריות ומיכליה, הzdmonot
לעוזד וליצור תמייה ושיקום קרבנות ואף
להשתלב במערכות המשקמות.

מצד שני ספר דתיים המבקשים לקיים
סדרניות ורק בכיתה י"ב בטענה שרק אז הן
רלוונטיות חלקן "החינוך לחיה משפחחה"
ולפניהם סתם נכנסים להם רעיונות מיוחדים
לראש וניתן לגיטימציה למערכות יחסית
שאין כשרות. בפועל, מרבית הנפגעים הם
ילדים ונערים (בניים ובנות) מתחת לגיל 18.
החשש והמבוכה המובנים והטבעיים של
המחנכים הופכים כאן לסכנה של ממש:

עינה פרידמן, 'עגונה'

העובדת כי החינוך הדתי אינו מאפשר גילוי
וחשיפה של מקרי אלימות מינית ואני פועל
למנועה, מכפילת את מצוקת הקרבנות
הקיימים והפוטנציאליים, החשופים לפגיעה
גם על רקי גלים הצעיר.
על רבעים, אנשי ציבור ומחנכים, לייצר שיח
זהיר ואחראי בנושא. במסגרת העיסוק
במושאי צניעות הלבוש וקדושות המיניות,
יש חשוב כיצד אין יוצרים סביבה "מאשימת
קורבן" או "מזהירת קורבן". גם הנטיה
להנחות לבוש/לא לבוש בגדי מסויים או
להתרועע/לא להתרועע בחברה מסויימת,

מספר הטלפון במרכז הסיעום :
לפניות לגשימות: 1202,
לגברים: 1203,
לבשים דתיות בירושלים: 02-6555744

ירדות עם נשמה

משה טור-כץ

מהן ביטוי דתי.aicotta של התפילה לא נקבעת לפי הלבות תפילה אלא לפי מידת ההשקעה הנפשית שהמתפלל והקהלת משקיעים בה. האופי הדתי של קהילה אינו מוכתב על ידי ההלכה אלא נמצא בוגר ההלכתית של רשות.

האם אתם מרגשים שעדותיכם מההדות
בשיה הצבורי בארץ"ב?

הפכו לחיות קול חשוב בקהילה בארץ"ב. זה לא היה קל. תנועה רעיונית שמקשתת לקדם תפישות מודרניסטיות פתוחות נאלצת להתמודד גם עם התקפות חמורות. אנחנו מוכתבים להידברות גם עם קונסרבטיבים ורפומרים. אנחנו בני השיח האורתודוקסים שלהם. אין להם אפשרות להגיד עט הקהילה החרדית או עם גופים אורתודוקסים אחרים. אנשים שמקשים להעצים את הבדנות או שמחדים מדיון פתוח תקפו אותנו לעתים קרובות.

בעבר היישיבה יוניברסיטי' הייתה סוג של חלופה אורתודוקסית. מה מעמדה כיום? היישיבה יוניברסיטי' נעה ימינה לאורך השנים. ביום יש לה מהניגות חדשה ונשיא חדש, ע"ז ריצ'רד ג'זאל, שהוא בוגר המיעץ של 'עדת' מתחילהו, והוא גם חבר בוועד כתבי העת שלנו. הוא ציריך היום להתמודד עם ראשי ישיבה שלဟנוי עוזבו חלק מערכיו האורתודוקסיה המודרנית. אני מקופה ואף בטוח שחוינו הוא ש'היישיבה יוניברסיטי' תחזור להוות קול ממשוערי של האורתודוקסיה המודרנית.

באלה"ב מפוצלים ביניהם וחולקים זה על זה מהתייאר שלך עולה כי הזרים היהודים

הרבות סול ברמן, ראש ארגון 'עדת' המיציג את האורתודוקסיה המודרנית בארץ"ב, חושב שהטעות האורתודוקסית היא היצמדות לחומרות הלכתיות, בטוח שתהליכי התרחבות הנוכחי בעם ישראל יביא בסוף להתקרבות, ומקווה שתקיים פה מנהיגות רבנית איקותית

גיישה הרואה ביוהדים חלק אינטגרלי של הקהילה האנושית האוניברסלית. אנו מאמינים שגם לא יהודים נוצרו בצלם אלוהים. האתגר שלנו הוא ליציר כלים ואמצעים להפצת כלל האמונה האלה. את נאום הסיום בכנס 'עדת לביא' קומ' הקדשת לתיאור חיים דתיים בראים. מהי המהלך שביקשת לתת לה מרפא? מה הבעיה

רוב החיים הדתיים אינם מוכתבים על ידי ההלכה. בין האסור והמותר יש מרחב עצום של "רשות"

המרכזית בתפישה של האורתודוקסיה את הדת?

האורתודוקסיה מזוהה החיים הדתיים מזויה להעדיף את החומרות. החיים הדתיים מזויה והיתר, ובמסגרת האסור והמותר יש נתיה להקלף את החומרות. גביה חומרות מזויה והאישיות הדתית המעליה היא זו שמרובה לקבל על עצמה איסורים. אנחנו לא מוכנים לקבל את ההנחה ש'"חומרה" הלכתית היא המדד החיים הדתיים.

למעשה, רוב החיים אינם מוכתבים כלל על ידי ההלכה.

בדיווק! זו הייתה טענתי המרכזית, אבל אני מוכן לטעון יותר מזה. לא רק שרוב החיים אינם מוכתבים על ידי ההלכה, אלא שרוב החיים הדתיים אינם מוכתבים על ידי ההלכה. בין האסור והמותר יש מרחב עצום של "רשות". נשים אינם חייבות במצבות עשה שהזמן גורמן, אבל אין זה אומר שיש למנוע

בשנת 1997 קם בארץות הברית ארגון 'עדת' על מנת לייצג שם את הקול של האורתודוקסיה המודרנית. ברקע להקמת הארגון עמדת תחוצה כי קולה של האורתודוקסיה המודרנית נחלש, לאחר שהישיבה יוניברסיטי', שהייתה מזוהה לאורך השנים עם הרוב סולובייצ'יק ודרך, היפה יותר חרדיות מודרניות. מאז, משך שmonovo של פעילות, הפך ארגון 'עדת' לסמלה למחויבות להלכה לצד מעורבות בחינוך המודרניים, והוא מוביל מלחכים רבים של סובלנות דתית ושיח בין-דתי.

בראש הארגון עומד החל מיום הקמה הרוב שלום (סול) ברמן אשר למד בישיבה יוניברסיטי', כיהן כרב קהילה במספר בתים כנסת גדולים בארץ"ב וכיוום משתמש במרצה וחוקר בסטון קולג' ובמוסדות אקדמיים נוספים. לאחר שיתוף הפעולה המצוין עמו תנוטה 'נאמנית תורה ועובדת' בכנס 'לביא' קומ' האחרון ערכנו עימיו ריאון קצר.

אנחנו מכירים את 'עדת' בעיקר מהmericanics הנערדים בכנס, אחת לשנה, ואולם עיקר פעילותם מתקיימת בארץות הברית. האם תוכל לספר לנו קצת על ארגון 'עדת' ומתוותה? מטרות 'עדת' היא לחזק את מgomot המודרניות באורתודוקסיה המודרנית בארץ"ב. ב-15 השנים האחרונות הזרם הזה נחלש מאוד. החיים הדתיים הפכו לקובטים יותר: מצד אחד נתירות ימינוות מובהקות ומהצד השני ליברליזם קיצוני. אנו רוצים לחזק את הערכים של מחויבות מוחלטת להלכה לצד פתיחות לעולם וקשר לכל עם ישראל. אנו מניסים לקדם את מעמד האישה בחברה הדתית. אנו بعد שנים תפוסנה מקום מרכזי בקהילות ובנהוגה הדתית. אנחנו بعد

האידיאולוגיה ומשיתוף הפעולה סביב מטרת אחת - עתיד מדינת ישראל

איןטנרטוי שבו 20 אלף כניסה בחודש, המחלנו לעורק כניסה לחיזוק המודעות לאגנ'דה שלנו ולארגון שלנו, ערכנו כניסה לאגנ'דה היהדי מסוג אחר; אנו פעילים לדוחן בחינוך היהודי דתיתים צעריטים לפעלויות של חינוך בניין יהודים, יצרנו דף פרשת שבוע הכלל דין באידיאולוגיה, שבchodשיים האחוריים מגיע להקלילות ברוחבי אורה"ב, ולפנינו עוד פעילויות רבות.

נגד הרבנות, بعد הקהילתיות

ציטט את הרוב קוק והרב סולובייצ'יק בכנס האחרון. מיהם המורים שעוזרו לך לבש את השקפת עלמך?

הרוב סולובייצ'יק הוא גורם מרכזי בעיצוב דמותי הדתית, ביחס לتورה ובעמדתי ביחס לכך שהוא הרב אחראי לפועל בחברה. פרופ' מנחם אלון חף אווטיagiישתו למשפט עברי והשפיע עלי הэн מבוחנת תפישה אקדמית והונ בהבנתית את ההלכה. מהווים לארותודוכסיה הושפעתי ממדיות אחותות: אברהם יהושע השל שהזנו לגבי אהירות חברתיות, יחסן לזכויות אדם באורה"ב ומגון נושאים נוספים, גרמו לי לעצב את תחום מעורבות החברתי של אורך השנים. הרש"ר הריש השפיע עלי מאוד בಗל גישתו לטעמי המצוות, גישה שביבשה את עמדתי באשר לכך שההتورה צריכה לפעול על בני אדם, ועלינו להתמקד בהשפעה שלה علينا וביצוב האדם על ידי המצוות כאדם טוב יותר. ובמשמעות האישית, אשתי השפעה עלי בתפישת האדם ובתפישת ההלכה והتورה, בחשיבות שיש להם בחיי הרגש של המאמין.

ובאשר לנושאים בערים בשיח הישראלי, האם אתה بعد הפרדת הדת מהמדינה כמו באורה"ב? האם אתה بعد נישואים אזרחים, למשל? אני מסתיג מהתערבות בענייני ישראל כי אני מבין שהחhaltות הэн של העם היושב בציון. באופן כללי, אני סבור כי ההלכה לכוון של נישואים אזרחים היא רק סימפטום של הבעיה המתמשכת בשירותי הדת בישראל. הרעיון של נישואים אזרחים בישראל תופס תאוצה כיון שהרבנות לא הצילה לפטור את הבעיות. זו בעצם הרמת

כונכינו. ומשום כך חשוב לכם לעורק בישראל כניסה גדולים מדי שנה?

הקשר עם ישראל התחל אחר. בשנת 2001, בשיאו של האנטיפאזה, חשבנו שஸטיות ציוניות, מען חזוק ישראל, חשוב להביאם לאرض אנשיים. כך החל شيئاו הפולה עם 'לביא יקום' ועם 'אמני תורה ועובדת'. גילינו כאן צמא אמיתי לכינוס ולדין בחזון משותף, בפעולות למען קביעת סדר יומם יהודי מודרני בחברה הישראלית. יש לנו רצון לסייע לכוחות כאן השותפים לחזון שלנו. אתה מקפיד להתייחס לכל החברה הישראלית ולא לסקטור הדתי-לאומי או האוותודוכסי במדינה.

נכון. מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי היא תוצר של שיתוף פעולה בין קבוצות שונות החולקות זו על זו מבחינה אידיאולוגית, אך פעולות למען מטרת משותפת. המדינה לא הייתה קמה ללא התרומה המכנית של הציונות החלוניות. מדינת ישראל הייתה נחוצה ללא תרומתן של נשות' הדסה'. היא לא הייתה מגיעה לרמתה המדעית ללא מסגרות ההשכלה הגבוהה. הייתה הופכת למרכז תורני שלא היה כמותו. הייתה לא עולם התרבות שוקם בארץ היא לא הייתה מודנית מדינת ישראל הייתה מעצמה ממדודתיה החילוניות. הייתה מעצמה ממדודתיה החילוניות ומהשניה החילוניות. קבוצות בעלי תפישות סקטורייאליות צרות נוטות לשוכן שכנו כאן הננים מהגיוון האידיאולוגי ומשיתוף הפעולה סביר מטרת אחת - עתיד מדינת ישראל ברא. במקום מלחמות ומאבקים אנחנו צריכים לפתח את שיתופי הפעולה. זהו צרכיים להוכיח מכך ניכר מצביונה היהודי ומהשניה החילוניות. המסר של האורתודוכסיה המודרנית לחברה הדתית ולכל החברה הישראלית. נראה כי באמת ישנס קווי דמיון בין פעילותה של תנועת 'אמני תורה ועובדת' לבין פעילות 'עדת' בארץ. אנו מנסים לעורר שיח ציבורי באמצעות שיעורים, הקמת מנהיגות צעירה, הוצאה כתבת עת ועוד. כיצד נעשים הדברים על ידכם?

ב-8-7 שנים קיימו קיימו אירועים וקונגרסים באורה"ב, בנינו אתר אינטנסITY שיש בו 350 אלף כניסה בחודש, ייסדנו כתבת עת

לא פחות מאשר בישראל. נראה כי מאז מות הרב סולובייצ'יק הידוע אורה"ב חוץ. האם בעיה זו ניתנת לפתור?

בעולם גם בהיסטוריה של ההלכה יש מעגליות ומחזוריות של מלחמי פיצול וחיבור. המשנה היא ניסיון ליצירת קוד אחד. אחרת, במשך 400 שנה, היו מחלוקת, התפלולות והתרחקות עד שסתמאות וגאנונים ערכו את התלמיד והפכו אותו מאוסף מחלוקת לספר בעל איחוד מסוימת. לאחר מכן היה פיצול כה גדול עד שבימי הביניים הרמב"ם חש צורך ליצור קוד אחד, ה"משנה תורה". מיד כשהוא סיים אותו פרצו מחלוקת קשה ושוב בולט הפיצול. אז "טור" יצר איחוד ואחריו רבי יוסף קארו שוב, וכן הלאה. המציגות היא שאנו חיים במערכות ביחס לחוק ההלכתי וגם למנהגי הקהילות. הגענו היום לפיצול כה גדול כך שאפילו בתוך האורתודוכסיה יש פערים ומרחיק רב בין סוגים קהילתיים, בין אנשים ממוקמות שונות וכן בין אשכנזים בין ספרדים - כולם שונים מאוד בנוגג ובהלכה. הקהילות היום מתחננות לקוד אחד. זה בודאי יקרה וכך, יקרה יהיה איחוד מסוים, ואז שוב תחילת ההתפרקות.

כיצד אתה שופט את התופעה ההיסטורית הזאת?

לדעתי, זו דינמיקה מادر פוריה לעם ישראל המונעת איחוד מתקתק. אנו בתקופה קשה מאוד של שיא ההתרחקות, אך אני מעריך שתהיה במהלך הזמן התקופות. זהו תהליך בריא וטבעי.

לפי המודל שלו בשלב ההיסטורי הבא הוא התקופות. מי להערכה יוביל אותה? ישראל היא המקום היחיד שבו יכול להיות איחוד והתקופות מחדש. וזה לא יכול לקרות באורה"ב. הייתה תקופה, לפני כ-15 שנה, שחויבתי שהרב עובדיה יוסף היה הגורם המאחד. איןני בטוח בכך היום. הוא נכנס לפחות מפעם אחת וגרמו לעוד פיצולים באורתודוכסיה. אולי יהיו שניים שלושה מנהיגים אחרים שייצמו בארץ ישראל. מישחו פה קיבל את אמון הציבור, והוא או הם ייחוזו יחד כזה, שהם יכולים וראה אותם

הרבות נכשלה בתפקיד החשוב ביותר, להיות גורם משכנע. היא נשענת על כוחה ועל הבלתיות שלה. אם הגופים האחראים אינם עושים עבודתם, יש להחליפם

שחנון האתיקה וזכויות האדם אצלם יהיה כה חזק, עד של הציבור הישראלי יראה בהם קול נכון לעיצוב המדינה.

דעת

~~שיטה הפרטום זהה~~

**יכל להיות
שלכם!**

כתב העת "דעת", המופתפס כאחת לחודשיים, מופץ באלפי עותקים בציבור הדתי המודרני ונקרא במאות ספריות ומאות ברכבי הארץ. כתב העת זוכה לתהודה רחבה בכל הארץ. תקשורת השונים, והינו בעל השפעה עמוקה על השיח בחברה הישראלית.

לפרטים נוספים לפרטם בכתבת השער, ש לממות אל שרוא בראון טלפונ 2-882831 או בדואיל: neemaney@toravoda.org.il

לה. הרב אחראי לכל פרט בקהילה, הוא ממומן על ידי הקהילה, אך חשוב מכך - הוא נבחר על ידי ואחראי לקהילה שבחרה בו. בארץ, לעומת זאת, ישנים ובנוי קהילה רבים שבקושי פגשו את קihilתם.

כיצד אתה רואה את 'עדת' בעוד 10 שנים? אני מקווה שבעוד عشر שנים ארגן 'עדת' יהיה מיותר כי האורתודוקסיה המודרנית תאמץ את דרכנו. כישיבתה יוניברסיטי' תנפק רבנים טמאניניס בדרכנו כמו 'шибת

ידיים מהאפשרות שהכוחות הדתיים יפתרו את הבעיה. זה עצוב, אך מאייך גורע יותר לא להתמודד עם הבעיה. בסופו של דבר, זו החלטת הקהילה הדתית בישראל. החלטה זו צריכה לנבוע מאחריותה לכל הקהלה בישראל.

מה הפתרון שאתה היה מציע? הרבה בשורות הגיעו לחברת היישוב מלהקה הדתית באורה"ב שהתמודדה עם סוגים שונים שלאתגרים.

ב[Unit], ההחלטה באורה"ב להויריד את רמת האחוריות הקהילתית ולא לדאוג לכל היהודים, היא אסון. הנושא של נישואים הוא מכנה משותף חשוב, ולכן יש צורך לבניין יהודים לכלם. מצד שני, צריך להתמודד עם המציאות הביאית בישראל, שבה יש כ-300 אלף לא יהודים מבחינה הלאומית שאינם יכולים להתחנן כנוצרים. אי אפשר לומר שהזאת לא ענייננו: צריך להתמודד עם המציאות ולא להתעלם ממנה. חיבטים למצוא פיתרון, ואולי לבנות דרך של נישואים אזרחיים בישראל, אך במקביל יש לנסות לגרום לאנשים לבחור מרצון בניישואין וגורושים על פי ההלכה.

חוק גירושין ונישואין הוא שכנוו בשיטת הצמדת האקדח לרוקה. הרבות נכשלה בתפקיד החשוב ביותר, להיות גורם משכנע. היא נשענת על כוחה ועל הבלתיות שלה. התפישה של האורתודוקסיה המודרנית היא דמוקרטית. ממנה נובע שאסור לכפות וחיברים לאפשרות ולשבנע. דוקא כאשר ישנה אפשרות בחירה מוטל על הגורמים הדתיים להיות

טובים כדי לגרום לאנשים לבחור בדרך היהודית. אם ביום הגופים האחראים אינם עושים את עבודתם, יש להחליפם. אנו לעתים מתקאים בקהילתית שלכם, במקומות של דוב בקהילה. יש לנו תחושה שהקהילה פועלת טוב יותר אצלם. מהי הסיבה?

ההבדל המרכזי הוא שהרבנות בישראל היא גורם ממשלתי. מינוי רבנים הוא מושלתי ולא קהילתי. אצלונו כל קהילה ממנה הרבה מיזמתה והיא בוחרת בו ורק אם הוא מתאים

Super Jew, גלייה פרקש יפו העתיקה

חובבי תורה', וכשה-UO (איגוד הקהילות האורתודוקסיות באורה"ב- מ"ט) בין את המחויבות להובלת קהילות והדרoctן בדרך המודרן אורתודוקסית, אנו נהיה מiotrim. כמו בבחירות באורה"ב, אנו צלע שלישית שתפקידה להשפיע על שתי המפלגות הגדלות לכיווןיהם שלה ואז להיעלם. ואיפה אתה רואה את האורתודוקסיה המודרנית בישראל עוד 10 שנים? אני מכיר את הקהילה בארץ די צורכי. אני מקווה ומתפלל שהיא תוביל על ידי רבנים

א) ארכטז'וכסיה ציונית-דתית ב) ארכטז'וכסיה חרדי'לית

החרדי'ליות שהחלה את דרכה כחלק מהציונות הדתית, מאמצת עם הזמן סמנים חרדיים של אורחות חיים, אך מוסיפה להם מימד משיחי הנעדר לחולוטין מן השיח החradi. יוסק'ה אחיתוב מנתה את זהותה ושורשיה של החradiות הלאומית¹

הזעקה לשמיים, של גידול פאות ווקניהם וכי"ב, ובמקביל באימוץ ואיראנטים בולטם מסגנון לבושה של האישה החרדית. למוטר להעיר שניינו לבוש חיצוני ומורכב זה מצבע בפומבי על היפק המגמה: בעוד שבאורותודוכסיה הציונית-דתית הkulstut שרווחה הנטיתיה להידמות לכל האפשר באופן רוחני לציוויל המודרני - בלבדו, בזקנו המגולח - הכל פרט לכיפת הסרוגה הקטנה - וכן לבושה של האישה, ולרוב גם ללא כסוי ראה, הרי האורתודוכסיה החרדי'לית מייצגת בדיומיה החיצוני הזה הסטייגות בוטה מהחילוני המודרני של ימינו, ורעשנית של מאפיינים אחרים באופן שואבת מהסטייגות בוטה זו עצומות ואפילו שואבת מהסטייגות בוטה ואנרגיות מכוננות,

האורותודוכסיה החרדי'לית מייצגת בדיומיה החיצוני הסתיגות בוטה מהחילוני המודרני של ימינו, ואפילו שואבת מהסטייגות בוטה זו עצומות ואנרגיות מכוננות

למאפייני החיזור הרומנטי החיצוניים הללו ניתן למצוא באורתודוכסיה החרדי'לית מאפייני דמיון מוהותיים יותר. לא אוכל לנמנת את כולם, ואצין רק חלק מהם. בתחום שבינו לבינה אנו רואים בעלייל העצמה מוגמת של גדרי הצניעות, הפרדה מרבית בין בניים ובנות החל בגיל הגן; בתחום הזוגיות והמשפחה - נישואין מגיל צער כל האפשר, התקשרויות רק בשדכנות, חיקוי להוו של החברה החרדית בטקסים האירוסין, באופי מסיבות החתונות עצמן ובחולוקת תפkidim מסורתית בין הבעל והאישה, כולל הגדרת "יהוד האליה של האישה בהקמת המשפחה", בהסטייגות מתכנון היילודה במשפחה ועוד. תחום נוסף של דמיון הוא במקומו ובתקפידו של הרוב בקהלת. הנקודה הבולטת ביותר היא קבלת העיקרון של "עת תורה" מהרבנים הנחשבים בציונות הדתית בסוגיות שהן אין הלבתיות שבהן הם אינם נדרשים למ"מ

.² ממשה סמט ומחבריו המלומדים לדנו שאף שהאורותודוכסיה כולה על כל זניה השונים היא תוגבה יהודית דתית לאתגרי העולם המודרני, ביודעין ושלא ביודעין, נתן למיין את הונים השונים שלה על פי קבוצת התתייחסות העיקרית שלהם. עם קבוצת האורתודוכסיה הספרטיפית מנהלת שליחי אורתודוכסיה חדש, שהוא האורתודוכסיה של בקளיטה סמייה של כמה מאפיינים של קבוצת התתייחסות הזאת ובדחיה גלויה ורעשנית של מאפיינים אחרים שלה. יש

ספרו של משה סמט "החדש אסור מן התורה"² המראה שבגנית האורתודוכסיה צמחו ועדיין צומחים זנים שונים, וממלוד להבחן ביןיהם ולזהותם. יש אורתודוכסים וישראלים או-אורותודוכסים, יש אולטרא-אורותודוכסים ויש מודן-אורותודוכסים, ולאחרונה אנו עומדים תוהים ומשתאים לנוכח צמיחתו והפתחותה המהירה של זו כלאים אורתודוכסי חדש, שהוא האורתודוכסיה החרדי'לית. כהיסטוריהים וכסוציאולוגים הורגלנו להתבונן בהליכים חברתיים ודתיים שונים הנמשכים על ציר זמן ארוך באופן יחסי. והנה, זו

ה כ ל א י ס
האורותודוכסי
שלפנינו צמח לו
במהירות גבוהה,
תוך שנים ספורות,
תוך שהוא מעצב

אורותודוכסיה שקבוצת התתייחסות שלה היא החברה האמנציפטורית המערב-אירופית של המאה ה-19, ויש שהיא החברה האנושית האוניברסלית של המאה ה-20, ויש שהיא החברה היהודית החלונית הציונית החלוצית, ויש שהיא אחת מהחברות האורתודוכסיות האחרחות הצומחות אותה גינה ובשכנותה. דומני שההשפעה הבולטת של הטרנספורמציה המתרחשת בחוגים רחבים למדיי מן האורתודוכסיה הציונית-דתית אל האורתודוכסיה החרדי'לית היא במהפך המתרחש נגדינו ממש, בהפניית עורף לקבוצת התתייחסות הציונית-כללית, הדמוקרטיבית והמודרנית, שאfineה את הציונות הדתית הקלאסית, ובхиיזר רומיני ארכטז'וכסיה החרדי'לית התייחסות הדרי קבוצות התייחסות של האולטרא-אורותודוכסיות. החיזור מתבטא בחיקוי של לבוש, של ציציות בחוץ, של החליף הכיפה הסרוגה הקטנה בכיפה גדולה

לעצמם, בכישرون ביצועי-מעשי מרשימים, אורחות חיים, סגנונות לבוש, מערכות חינוכיות, תפיסות עולם, אתוס דת, שפה דתית בעלת קודמים לשוניים יהודים לה, ארון ספרים, ואפילו נרטיבים היסטוריים משל עצמו. לא אוכל כאן לפרוש את כל היריעה. אשupal לחושו - אם להמשך במתאפורה הבוטנית - כמה מהגנים האחראים לפיתוח זו הכלאים המרתך והמרושים הזה, ולהצדיק באופן חלקי. גם את השימוש במונח הבוטני "כלאי". מطبع הדברים, אני עומד לחטווא בהכללות סיון שפאת קווצר הירעה קיבוצית תופעות שאין מוצאות כמוות שהן ובמלוא חrifotן אצל כל חברי האורתודוכסיה החרדי'לית, אלא רק אצל חלקים, במידות שונות של הקזנה או של מתינות, ואני מתנצל על כך מראש.

הכותב הוא מרצה במרכז יעקב הרצלג ועמית מחקר במכון הרטמן.

הנקודה הבולטת ביותר היא קבלת העיקרון של "דעת תורה" מהרבנים הנחכמים בzieנות הדתית בסוגיות שהן אינן הלכתיות

האקולוגיה שאפשרה את התפתחותם עד כדי הבשלת המוטציה של האורתודוכסיה החרד"לית בת ימינו?

לדעתי ניתן להסביר על מוקד מתח עיקרי, שיעד השלישי האחרון של המאה הקודמת, אכן היה סמי, מצו מתחת לפני השთה, מפני שהאקולוגיה הצבורית הכלילית בחברה הישראלית עד אז לא אפשרה את חישיפתו.

האקולוגיה הזאת השתנה

בעקבות מלחתם ששת הימים והובילה לחישיפתו בשורה של תהליכיים, שעל אחדים מהם נעמוד כאן. אני מתכוון להשיה שהיא בתקבולה תפיסת המיסטית והמטא-היסטוריה של הרב קוק בחוגים הרוחניים של הציונות הדתית עד לשנות ה-60. אולי לא ידוע ברבים, אבל הרב קוק ותורתו לא היו דומיננטיים בzieנות הדתית עד לאותם ימים, וזאת מבלתי העמימות שהייתה כלפיו באופן אישי לכל מי שהכירו. חוג השפעתו היה קטן. ישיבת מרכז הרב בראשותו, למורת שמה היומני, "הישיבה המרכזית העולמית", לא מנתה יותר מכמה עשרות בחורים.

הציבור הציוני-דתי הרחבות, ובעיקר

בחתיישבות הדתית הזעירה של אותם ימים, כולל בני הנעור, היה בעירקו ציבור של אנשי עבודה שהיו מעורבים בחוויה ובועלם העשייה בארץ ישראל ולא הייתה לו הזדמנויות להיחשף להגותו המורכבת של הרב קוק (זאת בהבדל בולט מאותוס הלימוד בישיבות הרוח בימינו). יתרה מזאת, ההתיישבות העובדת הדתית הפרה פעמים אחותות בגלי או התוואי ההלכתיות של הרב קוק (בענין חיליבת שבת, בשאלת זכות הבחרה לנשים ועוד).

במקומות אחרים⁷ ניתן כיצד הרב קוק עצמו עבר שינוי ביחסו לzieנות במהלך השנים הראשונות לעלייתו לארץ, מנקיota עמדות פרטימיות לנקיota עמדות מיסטיות. רק אז התפתחה אצלו פרשנות מתאפיינת של zieנות ובצד גם הצגה מיסטיות נועזת

משבר התנתקות האחرون העליה על פני השטח הלי רוח שחלקם וחשו מתחת לפני השטח עוד לפני כן. אחת התבטים מoit הבולטות היא של הרב יעקב מדן,⁵ הידוע כמי שפעל עד לאחרונה יהוד עם רות גביזון על אמנה חברותית חילונית-דתית, שהכרי כי אויל טעינו וקרו לzieנות הדתית לכמן חדש ברית עם החדרים. בנוסף לכך, הרב יהודה

הлечתי כדי לאשון. הרב אברהם שפירא התבטה בעניין זה בזמןו (לפני כ-12 שנה)³ "יש לחכמים מעד בהערכת המציאות, כמו לנביא. משנסתלקה הנבואה ניתן כוח זה לחכמים". והחרה והחזק אחוריו הרב ישראל רוזן שכותב את הדברים הבאים, בתיארתו ל'פסק ההלכה' של שלושה מחשובי הרבניים מהzieנות הדתית, הקורא לחיליל צה"ל לסרב לפקדות נסיגת משטחי יהודה ושומרון, אם וכאש יידרשו:

לחי דוע, שהמינש המפורסם מוכתר בכתובת 'דעת תורה'... וכי דברי יובנו מראשתם, אבاهיר כי מושג "דעת תורה" גובר ובר-תוך הרבה הרבה מעיר "לפסק" או ל"דין"... "דעת תורה" לעולם איננה מנומקת, כמה כגיור עירין, והיא נשענת על עצמת הסמכות ואמונה חכמים. ... "דעת תורה" הינו מסר הבוקע מגודלות "חכם עדין מביא", ועליו נאמר: "זאליו חממעון" וכן "השומע ישם עזחוילך". באחת, ... אין מקום להתדיין עם "דעת תורה", כבר מלתנו אמרה: "השומע ישם והחדר זאלוי".⁴

בשנים האחרונות ממש אנו

עדים בחוגים מסוימים של האורתודוכסיה החרד"לית גם לגילויים ברורים שלא ואינו כמותם בעבר של הסתగות תרבותית וסוציאלית חברתיות, כולל הסתיגות מדיאלוג עם חילונים מחודש ופעילות אגוטיבית להחזרתם בתשובה מאידך (למשל בהקמת תנועת "מעיני היישועה" הפועלת בחוצות תל אביב זה שלוש שנים); הטלת צנוזה על ספרים וחיבוריהם שונים (המקירה של הרב יובל שרלו); התרחקות מחינוך לביקורות; גלוי זלזול ועוינות לאקדמיה, כולל לאוניברסיטת בר-אילן; עוינות להלכי רוח חברתיים ומוסריים אוניברסליים ותפיסת כל מי שמזוהה עם האורתודוכסיה החרד"לית. אמי מבקש לדון עתה בשאלת - אם לחזור למטאפורה הבוטנית שפתוחתי בה - האם ניתן להזות את הזרעים שהיו טמונה בגינה של zieנות הדתית הקלאסית ואת

זיה צ'רסקי, פרגו, פרט מתוך 'היהודי הנודד', 2002

באתוס הצניעות המועצם בעולם החרד"ל הוכנסו אל תוך שדה השיקולים ההלכתיים שיקולים הנגזרים מן המתאפסיקה של הקדושה הלאומית

הנפרדות והיחיון הדתי.
3.

זרעים אלו שהיו חוביים מתחת לפני הקרקע ופרצו ועלו על פני השטח והשתלטו והאיפלו על כל שיח אחר, אחרים אין להופעתם ולהפתוחותם של תסמיini התחרדות שהצבענו עליהם; אבל מיניה וביה הם אחרים גם לשונות הגדרה והעומקה בין האורתודוקסיה החרדית לבין האורתודוקסיה החרד"לית. להן נראה שכמו לעיל, עדין נשمرם כלפי קבוצת התייחסות האולטרא-אורתודוקסית המחוורת הזאת גם יחסים של הסתיגות וڌיה עד כי כמעט בכל מרכיב של דמיון יש מיניה וביה גם מרכיב של שוני ושל עצמות יהודית, עד כי אפשר לנחות את תסמיini התחרדות באורתודוקסיה החרד"לית תסמים נמייהomi-חרדיים.

בראש ובראונה, תפיסת מציאות של "ריאליום משיחי" זורה לחולוטין לעולמה של האורתודוקסיה החרדית. אבל גם בתסמים החרדים שציינתי לעיל, חשוב לשים לב לשונות לא פחות מלבני. כך למשל באתוס הצניעות המועצם בעולם החרד"ל הוכנסו אל תוך שדה השיקולים ההלכתיים שיקולים הנגזרים בגלו מהתאפסיקה של הקדושה הלאומית ומתחייבים במיוחד בעידן הגולה שבו אנו מצאים. על כתפה של האישה העומסה האחירות הלאומית, האישה הצנעה אמרה לייצג בגופה את הקדושה של הלאומיות הישראלית. למרכיבים הלאומיים הללו בהלכות הצנויות יש - כפי שנitin להראות בעיליל - גם מסקנות הלכתיות שונות² תסמין חרדי"ל, נוסף הוא הדרישה להסתמכות על "דעת תורה". אבל גם עניין זה הוא דמי-חרדי, משום שהדרישה היא לצית רק להוראותיהם של אוטם ובנים המסוגלים לדאות וכוחה את המציאות, לפרש אותה, ואך להציג דרכם למימוש ולקייםן של דרכי הגולה העקלקלות. עניין זה אמר הרב שפירא כי "לא כל רעבאלע מוסך לדון בענייני ציבור"³, אך בעולם החרדי "דעת תורה" מיחסת לכל תלמיד חכם שהוא גדול בתורה, ופונים אליו בעניינים פרטיים

עם מקום שרugo מגעת, ומעבר לזה גוכב על אוטיות התורה.¹¹ מי שאימץ לעצמו אופן זה של התבוננות באירועים הפוקדים אותנו, רואה את המציאות ככפולות משמעות וככפולות רבדם. מעבר לרובד החיזוני הגלוי הוא מונחה לראות את הרובד הפנימי הנסתור, שהוא, כאמור, אמייתי וממשי יותר מהרובד הגלוי. הוא מסוגל, למשל, לטען, כי האדם החילוני, צה"ל והמדינה יכולה יש בהם קדשה פנימית

למדיי של הלאומות הישראלית. הרב "הנזי" מביא במאמר ל"אורות הקודש" את עדותו האישית של הרב קוק שהכריז: "אני בונה האומה"⁸. על פי דרכנו אפשר לראות בכך עדות למודעותו של הרב קוק עצמו לחידוש שלו בתפיסת הלאומיות הישראלית לעומת תפיסתו המוקדמת יותר. מעטה הישראלית בתרותו של הרב קוק חבורה במושג הקבלי 'כנסת ישראל' ומיצגת בגופה את המימוש של ספרה אלוהית זו. ובלשונו: 'כנסת ישראל היא תמצית ההוויה כולה, ובעולם הזה נשפע תמצית זו באומה הישראלית ממש בחומריותה ורוחניותה, בתולדתה ואמונתה'. הפיכתה של מורשתו הרוחנית של הרב קוק למיצגת העיקרית והdominante של הציונות הדתית החלה רק בראשית שנות ה-60, והפריצה הגדולה של תורתו הציבור הרחב החלה לאחר מלחמת ששת הימים, במקביל לתנועת ההתיישבות בייש"ע. אבל לא פחות חשוב, היא קשורה במקביל גם להתרחבות המסיבית של יישובות בני עקיבא וישיבות ההסדר ולימדים גם של האולפנות. נערים ונערות רבים שנחשפו, ועודין נחשפים, לתרבות ולוואראיציות של תורתו בידי תלמידיו ותלמידי תלמידיו, אימצו - ברמות שונות של הבנה - את אופני התבוננות בהיסטוריה של עם ישראל ובמשמעות האירופים של ימינו ללא שצדו בכלים ביקורתיים כלשהם. במקביל הם רכשו את השפה הדתית המיחודה זו, וכיוצא, שפה דתית יוצרת עלמות שתוחשת משותם איננה נופלת מזו האובייקטיבית, ואולי אף גבוהה יותר. הרב אבניר, למשל, כינה את אופן התבוננות זו באסלאם ובארעוי ההלכתיות הלאומית ההיסטורית ובארעוי הזמן כ"ריאליום משיחי"¹⁰, פירש את דבריו כדלקמן:

אנו עם היודעים לקרוא את ספר ההיסטוריה, גם כשכתב המאורע מוטשטש בזיהר, מכוה הדרכות התורה ובבאיי ישראל, תלמידיהם ותלמידיהם תלמידיהם, ואורם החוי בקרבו [...] הגורמים ההתפתחותיים בדברי מי ששאל הימים מטבחיים: ההיסטוריה שלו קודש היא, לעומת זאת ההיסטוריה והתרבות הול. נצדד יד עם השכל הרצינגלי שלו, שאינו אלא תלמיד קטן של חכמת הקודש,

'האלגוריה השלישית' טמפרה, 1955

2. החודש אסור מן התורה: פרקים בתולדות האורתודוקסיה, ירושלים תשס"ה.
3. תחומיין ח', (תשמ"ז), עמ' 363
4. "הצופה", י" בסיון תשס"ד (20 במאי, 1994).
5. ראיון עם הרב יעקב מדן, "הארץ", ס"ו בתומו תשס"ה (22 ביולי, 2005).
6. "הצופה", י"א באיר, תשס"ה (20 Mai, 2005)
7. ערכי מוסר ולאומית בחוגי 'מרכזו הרוב', בתוך: רבeka הורביץ, משה דוד דור, יהונתן דוד סילמן, מיכאל קוריינאלאדי (עורכים), ספר זיכרון לפרופסור זאב פלק ז"ל, מאמרם 'במדעי היהדות ובשאלות השעה', ירושלים תשס"ה, עמ' 306-279.
8. הרב ד' כהן, מבוא לאורות הקודש, ירושלים תשמ"ה, א, עמ' 12.
9. עדיפלי טוהר, מהדורות שילט, ירושלים תשמ"ג, עמ' נו-נ, ושוב באורות, אורות ישראל ע' קלח - קמבע.
10. הרב אבנידר, מושה ט, תשל"ג.
11. הרב אבנידר, שם.
12. ראו מאמרי "צניעות ממיתוס לאוטוס" בספר היובל לטובה אילן עין טובה – זו שיח ופולמוס בתרבות ישראל (עורך: נחם אילן), וכן "דעתות" 4, "בין צניעות חרדיות לחרד"לית", סיון תשנ"ט.
13. כך כתב הרב ישראול רוזן בשמו.

ההיבדלות החברתית החרדית הקלסית מעוגנת בעיקרה ברצון להישמר מפני השפעות שליליות של החברה הכלכלית, ואילו ההיבדלות החברתית החרד"לית מולה גם נימה ארגונית על רקע קריסת הציוויליזציית החילונית. ניתן לפגוש בחוגים אלה ביטויים של זלזול גדול והולך במצוות החילונית שהולכת ומabort גובה בלבבות. רבים מהחרד"לים משדרים בגלוי ובسمוי ש"צינוונות האמיתית היא רק אצלנו", וכך גם אהבת הארץ והמסורת לכלל עם ישראל, החתנדבות לצה"ל וכיו"ב. רק אנחנו מסוגלים למשם את מיטב החלומות הציוניים האמייניות ולהקים את המדינה הציונית. האוטונומית שלליהו חלמו ראשוני הציונים". בחק חזורת האורתודוקסיה החרד"לית ומפנה את פניה אל עבר החברה הכלכלית, והפעם מרומי תחוות הביטחון העצמי לאור ההצלחות וההישגים ה"ציוניים" המובהקים ■

ואישים לא פחות מאשר בעניינים ציבוריים. הסיגריות התרבותניות בחוגים חרד"ליים מסוימים גם היא אינה טוטאלית כמו בעולם החידי. אלא נוגעת רק לאותם תחומיים העולים לסיכון את הביטחון בקדושים ובגדולתם של גدول האומה ולగורום לפפק במוחותם צדקת בעליוננו על כל חבל ארץ ישראל, כפי שעולה במפורש בפולמוס "המקרא של הרוב צבי טאו שפורסמו בגז"ה בעניינים".

ההשתיגיות האחוריונת, שהלן בוטות ואירועי תוקפניות, ממוסדות שונים של המדינה, כמו מבטי המשפט, מכוחות הביטחון, מחוקין הכנסת, וכו"ב, אף שיש בהן דמיון להשתיגיות של העולם החורי ממה, הרי שבוחגים החרד"לים אין מובסות במיוחד על תחוות נבגדות וسطייה מן הייעוד האלוהי שיוחס להם בתהילתי הגולה; זאת בגין שמדובר לא ייחסו להן יומה כלשהי מעבר לטוטיותיהם מן ההלכה.

נקודות השוואה נוספת בין החרד"ליות ובין החרדיות קשורה לשוני בגורמי ההיבדלות החברתית הן הפיזיות והן הסימבולית:

לכבוד יציאת גילהן 24 של כתוב העת 'דעתות'

ולרגל הוגש דוח וידת שירות הדת בישראל של תנועות 'אמני תורה ועבודה' לסייעת הכנסת ה-17

משבר שירות הדת בישראל

מנחה: חיים זיסובייצי'

משה טור-פז – שירותו וஸתרי הדת בישראל - לקרהת תיקון!

הציבור מודמן – הבנייה חופשית

21:00 מושב שולישי (לחברי נאמני תורה ועובדת בלבד)

מנחה: מיכאל טובין

דיווח אודוט השנה החולפת. החלפת יושי לראש נאמני תורה ועובדת לאן? הרב רון לוביצי

סיכום תקופה ותחילה: משה טור-פז ושרقا בר-און

*יתכנו שינויים של הרוגע האחרון בראשיות הדוברים.

00:30 התרבנויות וביבור כל

00:18 מושב ראשון – יהפי דת ומדינה – משבר ותקווה

דברי פתיחה: שרقا בר-און ורעה שגיא

פרופ' ידידה שטרן – ייחסי דת ומדינה

ד"ר חנה קחת – בתי הדין הרכניים

ומעמד האשה בישראל

מנחה: ד"ר מיכה בודמן

00:19 מושב שני – פתרונות פוליטיים לדת ומדינה

הציגת דוח הוועדה: הדר ליפשיץ, 'נאמי תורה ועובדת'

מגיבים: ח"כ צבולון אורלב – י"ר המפד"ל

ח"כ יוסף (טומי) לפיד – י"ר שינוי

ח"כ אליל ישע – י"ר ש"ס

□ האירוע יתקיים ביום שני י' בטבת (2.1.06) נמוך נגן ר' יח' שא. נוכן 6, ירושלים (מול הסינמטק)